

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

W. Shakespeare, *Hamlet*. Prevel Oton Župančič. 8. zv. prevodov iz Shakespearja. Tiskovna zadruga v Ljubljani 1933.

Več ko četrt stoletja je minulo, odkar smo dobili Slovenci prvi prevod Hamleta v Gabrščkovi Salonski knjižnici II. l. 1899. Prevel ga je Ivan Cankar, in ves sedanji rod je ob njem prvič v lepi domači besedi spoznaval to klasično žaloigro in si iz nje za celo življenje nabral lepo kopico izkristalizirane modrosti, ki je že zdavnaj postala v obliki krilatice vsakdanji zaklad vsakega izobraženca in prav v Cankarjevi obliki zavzela važno mesto v naši stilistični in jezikovni izobrazbi.

Ko smo sedaj po 35 letih dobili nov prevod iz peresa našega najboljšega prevajavca, bo vsak nedvomno takoj vprašal po tem, kakšno je razmerje med obema prevodoma, koliko se je Župančič naslonil na Cankarja in ali ni mogoče celo sploh samo popravil njegov prevod. Da Župančič smatra svoj prevod za samostojno delo, vidimo že iz tega, ker Cankarjevega prevoda nikjer ne omenja. In ko smo primerjali oba prevoda, smo se prepričali, da opravičeno; sicer je tu in tam porabil Cankarjev tekst, merodajen pa je bil zanj v prvi vrsti originalni angleški tekst in je svojo nalogo videl posebno v tem, da tega čim bolj točno in kratko poda v slovenščini. Pri čitanju enega in drugega prevoda opazimo razen važnih in pogosto zelo vidnih stvarnih razlik predvsem razliko v slogu enega in drugega: Cankarjev tekst je s stališča slovenščine bolj gladek in krasnorečiv, Župančičev predvsem jedrnat in bister. Cankar si mora pogosto pomagati z dodatki in tako težja mesta zajema predvsem po vsebini, ne toliko po miselno stilistični obliki; Župančič pa se podaja v boj prav posebno s to in je najbolj zanimiv tam, kjer se sreča z duhovitostmi, besednimi igrami in miselno bistrimi formulacijami. Njegovo obvladanje originala gre tako daleč, da skoraj brez izjeme izhaja z istim številom verzov kakor original, a je kljub temu po vsebini največkrat mnogo točnejši kakor zgovornejši Cankar. Kar smo opažali že pri prejšnjih Župančičevih prevodih, se je tu še stopnjevalo. Ni pa dvoma, da mu je pri tem prav dobro služila tekma s Cankarjevim tekstom. Posrečene formulacije tega je pogosto porabil ali jih tudi dobredno pridržal, drugod, kakor posebno pri nekaterih splošno znanih krilatih mestih, se pa zdi, da je šel

v stremljenju, da bi kak že zdavnaj splošno udomačen Cankarjev prevod nadomestil s svojim, kar predaleč. V naslednjem bomo posvetili prevodu takih mest posebna pozornost, da se prepričamo, ali je bil njih novi prevod res potreben ali ne; načelno namreč mislimo, da bi bilo prav, če bi se taka splošno znana mesta, ki so prešla v zakladnico vsakdanjih rekov, krilatice in modrosti, ako ne nasprotujejo smislu originala ali sodobnega živega jezika, ohranila.

Oglejmo si Župančičev prevod najprej s stališča njegovega razmerja do originala in vzporedno do Cankarja, da uvidimo njegovo stvarno prednost pred tem; potem se doteknimo razmerja Ž. do proze v Hamletu, ker bi tukaj najmanj mogli pričakovati večje razlike med obema prevodoma in so te, ki jih ugotovimo pri Župančiču, tembolj značilne za njegov način prevajanja; nazadnje si oglejmo prevode znanih krilatih mest pri obeh s posebnim ozirom na to, ali so Župančičeve spremembe upravičene ali mogoče samo posledica pretiranega stremljenja po samostojnem prevodu.

Že začetek, ki je navidez pri obeh enak, je značilen za Župančičevo razmerje do originala, v kolikor se razlikuje od Cankarja. Orig.¹ str. 5, Ž. 7, C. 1.: »Nay, answer me: stand, and unfold Yourself,« dobesedno: »Ne, odgovori meni: stoj, in razodeni se,« je pri Ž.: »Ne, meni odgovori: stoj, kdo si?« nedvomno bolje in jedrnateje kakor pri C.: »Ne, meni odgovori: kdo si ti, stoj!« Ali: Orig. 5, Ž. 7, C. 2.: »You come most carefully upon your hour,« C. ne čisto jasno: »Natančno prišli ste na svojo stražo,« Ž. pa res ustrezno: »Natanko ste prišli ob svoji uri.«

Mojstrski je n. pr. Ž. prevod Hamletovega odgovora kraljici v I. dej., 2. prizoru. Vzporeditev obeh prevodov pové več ko dolgo dokazovanje:

Župančič str. 18:

Zdi? Ne, ne, je; jaz ne poznam nič ,zdi'.

Ne le ta temna halja, draga mati,

niti navadna slavnostna črnina,
ne burni vzdih obteženih prs,
niti kipeča reka iz oči,
niti pobitost mračnega obraza,
vsa običajna šega žalovanja
ne kaže me, kot sem: to res se ,zdi',
zakaj te kretnje dajo se igrati:
a notri tu imam več kot ta vid;
vse to je toge lišp le in nakit.

Cankar str. 15:

»Zdi?« — ne, ne, pri meni:
»je!«

Pri meni ne veljá nobeno:
»zdi!«

Ne samo oblačilo moje temno,
ne črne žalosti navadna noša,
ne težki vzdihljaji potrtih prs
in solznih ne očij tekoča reka,
ne od trpljenja sključeno teló —
nikjer je ni oblike žalovanja,
ki mogla mene bi naslikati;
to vse je le na videz, samo kretnje!
Jaz nosim v sebi več kot to zunanost,
ki je le žalovanja oblačilo.

Na prvi pogled je C.-jev tekst zvočnejši, vendar ta zvočnost pri zadnjih dveh verzih, ki sta v originalu rimana, zastane in neenergično izzveni, dočim je Ž. vrnil tekstu odločno moško rimo v zadnjih dveh verzih in že s tem

¹ The plays of William Shakespeare, 22. zv. Hamlet, Bazel, J. J. Tourneisen 1802.

tok razgovora izboljšal. Če pa prevod podrobno primerjamo z originalom, se nam šele odkrije občudovanja vredna vernost Ž.-evega in razblinjenost C.-vega: Že prvi verz je pri Ž. doslovno točen in res enakopraven energičnemu originalu: »Seems, madam! nay, it is; I know not seems.« Da bi zajel vso njegovo vsebino, je moral C. dodati cel drugi verz. Tudi 2. Ž. verz je dobeseden, C. pa je moral izpustiti »good mother«; tudi 3. je pri Ž. izčrpal vso angleško vsebino (nor customary suits of solemn black), dočim je C. dodal ‚žalost‘ pa izpustil vsebinsko važnejšo besedo ‚slavnostna‘. V 4. je ‚burni‘ pri Ž. za windy odločno boljše kakor ‚težki‘, 5. verz je pri obeh več ali manj enakopraven. V 6. je obraz boljši kot telo. V naslednjih 2 verzih pa C. zapade naravnost patetiki, ki je v besedi ‚naslikati‘ za ‚denote‘ naravnost slabotna, in ki daleč zaostaja po zvestobi originalni misli pri Ž. Mesto C.-eve uvodne patetike se tu v 8. verzu postavi vsemu povedanemu nasproti zares energični »to res se ‚zdi‘,« ki je enakovredno angleškemu: »These indeed, seem.« Da je C. izrazil to potezo, je moral žrtvovati skoro ves sledeči verz, kjer je Ž. temu nasproti zopet točno posnel original. In čeprav sta tudi pri Ž., ki je prevodu vrnil rimo, zadnja verza precej prosta, sta vseeno vsebinsko občutno boljša od Cankarjevih.

Prav tako poučen je v tem oziru takoj sledeči govor kralja. Tudi tu C. porabi več besed in verzov za vsebinsko bolj razblinjen prevod, kakor Ž. Kljub temu pa je C.-jev »zaklepal v srce« za »take it to heart« (vzeti si k srcu) v primeri s točnim Ž.-evim »si k srcu gna!«, naravnost slab. Kako medel je dalje n. pr. pri C. (str. 49) prevod »če ga dolžiš takó napak neznatnih, kot da se je nekoliko omagal¹ pri delu« za angl. (str. 92) »You laying those slight sullies on my son, as 'twere a thing a little soil'd i'the working«, v primeri s plastičnim Ž.-evim: »če sinu naložiš teh lahkih peg, kot vjame jih blagó v delavnici«. Krasen primer je dalje konec tega razgovora med Rejnaldom in Polonijem (Ž. str. 48., C. str. 50).

Pa vzemimo n. pr. znani samogovor Hamletov v 2. prizoru 2. dejanja (Ž. str. 73, C. 80, angl. 146): Kako medlo je pri C. »O jaz ničvrednež, o jaz podli suženj« za energično angl. »O, what a rogue and peasant slave am I!«, kar je Ž. klasično prevel s: »O, kakšno teslo, kakšen štor sem jaz!« Ali malo dalje C.: »Z besedami bi groznimi ljudém v z nemirjal srca«, Ž. pa zvesto po originalu kot da z besedo slika: »Z besedo grozno vsem ušesa klal.« In še toliko drugega v tem samogovoru!

Primerjajte dalje n. pr. konec 3. dej. pri Ž. (str. 114) in pri C. (str. 131) z originalom ali konec zadnjega dejanja, — povsod se vam pokaže isto značilno razmerje med obema prevodoma in med njima in originalom.

Isto se nam odkriva pri prevodu mest v prozi. Samo par značilnih primerov naj zadostuje, ker bi nas podrobno primerjanje predaleč zavedlo. Za angl. (str. 119): »so shall my anticipation prevent your discovery, and your secrecy to the king and queen moult no feather« je C. v borbi za frazo originala, ki dobesedno pomeni »goliti se«, dal naravnost smešno

¹ Domnevam, da gre za tiskovno napako namesto omazal, kar ustreza angl. soil, se omagati je pa itak brez smisla.

in nerazumljivo prestavo (str. 69): »takó vaju obvarujem, da bi mi izdala kako skrivnost, in vajini molčljivosti napram kralju in kraljici se ne bo treba briti«, dočim se je Ž. v pametni skromnosti držal samo pomena ne pa podobe in prevel (str. 63): »tako prehitim vajino odkritje, in vajina molčljivost, ki sta jo dolžna kralju in kraljici, ostane brez najmanjšega očitka.«

Ali primerjajte samo še krasni Ž.-ev prevod iz 4. dej., 5. priz. (angl. str. 275 in 276):

Ophelia: There's rosemary, that's for remembrance; pray you, love, remember: and there is pansies, that's for thoughts.

Laertes: A document in madness; thoughts and remembrance fitted.

Župančič str. 132:

Ofelija: Tukaj je rožmarin, to je za lep spomin: prosim te, ljubi moj, spominjaj se me: in tu je božja misel za lepo misel.

Laert: Zlat nauk v blaznosti: misel združena s spominom.

Cankar str. 155:

Ofelija: Tukaj je rožmarin; prosim vas, dragi moj, spominjajte se náme; in tu so sirotice, te so za zvestobo.

Laert: Moder izrek v blaznosti: zvestoba združena s spominom.

Razen tega, da je Ž. točneje posnel smisel, je predvsem rešil in oživil prelepo besedno igro *pansies* — *thoughts*. *Pansy* pomenja C.-jevo »sirotico«, pa je besedno sorodno s franc. *pensées*, kar pomeni isto kot *thoughts*. Ž. tu poetično ni samo dosegel originala, ampak ga mogoče celo prekosal.

Ž. je torej mojster jezika — ali se je torej opravičeno lotil nanovo tudi tistih v naši jezikovni kulturi po Cankarjevem prevodu že krilatih izrekov, ki so prešli v duhovno zakladnico vseh izobrazjenih ljudi? Opravičeno bi namreč pričakovali, da bi bil tu obziren do Cankarjevih besedil do skrajnosti.

»Slabost, ime ti je ženska!« (C. 17, Ž. 21) je ostala.

Vse mojstrstvo je Ž. porabil za ponovni prevod naukov, ki jih naroča Polonij v 1. dej., 3. priz. Laertu. Že Laertov uvod »slučaj smehlja se novemu slovesu« (str. 28) za »*occasion smiles upon a second leave*« je prijetno presenečenje mesto C.-jevega nerodnega (str. 27): »Slučaj obeta mi slovó še drugo.« Potem pa Ž. kar natrosi izkristaliziranih misli in resnic, ki imajo pristen cvenk. Celó znani in ne slabi C.-ev: »Poslúh daj vsakemu, besedo redkim; poslušaj sodbo vseh, a svojo hrani«, se je moral umakniti točnejšemu in bistrejšemu: »Daj sluh vsakómur, redkim le svoj glas; sprejmi vsak svét, a hrani svojo sodbo.« »Priateljstvu posojevanje škodi« se je opravičeno, ker boljšemu, umaknilo prevodu: »Z denarjem vred prijatelja zgubiš,« čeprav nam je za C.-jev krilati, četudi prosti prevod skoraj žal. Prav tako se kar neradi odrekamo C.-jevemu (str. 45): »Več je stvari na zemlji in v nebesih kot šolska vaša si modrost jih sanja,« za Ž.-evo (str. 44) resda rahlo bolje niansirano: »Več je stvari v nebesih in na zemlji, kot si jih sanja vaše modrijanstvo.«

Tudi slavni samogovor Hamletov v 1. priz., 3. dej. z začetkom »Biti, ne biti« je pri Ž. temeljito predelan in izbrušen. Redkokatero mesto tako jarko osvetljuje značaj obeh prevajavcev kakor to. Na Župančičevi strani

je vsa ojstrina izraza, vsa pronicavost živjetja v originalno besedilo, kakor povsod drugod, a kljub temu se nam zdi prav pri tem samogovoru nekam preutrujen in ne tako neposreden kakor pri težkih mestih sicer. Upoštevati pa moramo tudi, da je komaj še kak drug del te žaloigre bolj prenasičen misli in slik kakor ta in za prevajavca skoraj gotovo najtežji.

Nobenega dvoma ne more biti, da moramo Župančičev prevod Hamleta smatrati za nov prevod. Zanimivo ga je opazovati, kako se razvija ves čas v najtesnejši naslonitvi na original in mu skuša ostati vedno in povsod enakovreden drug. Že ta samozavestna borba našega jezika za enakopravnost z izrazom velikega svetovnega jezika pridobiva naše simpatije. Gotovo je tudi, da je značaj jezikovnega sloga Župančičevega zelo soroden Shakespearejevemu in je posebno tudi v tem oziru njegov prevod daleč pred Cankarjevim. Brez vrednosti pa Cankarjev prevod le ni bil za Župančiča, čeprav ni mogoče reči, da bi mu bil služil za podlago. Tu in tam bi se bil mogoče lahko celo bolj naslonil nanj, ker se je marsikaj iz njega z našo jezikovno in duhovno kulturo že tako zrastlo, da se mu kar nekam neradi odrekamo. Primerjava obeh prevodov pa je poučna tudi po tem, ker nam je Ž. prevod jasen dokaz, kako je v zadnjih 50 letih napredoval naš jezikovni izraz in kako se je izostril tudi za najzrelejšo literaturo. Poskus tako tesno z originalom živečega prevoda takrat bi bil bržkone še zelo šepav in odtujen živemu jeziku. Pri Župančiču pa je redek verz, ki bi se upiral naravni govorici. Frst.

Nekaj leposlovja naših književnih družb

Matija Malešič, *Izobčenci*. Slovenskih Večernic 86. zvezek. Družba sv. Mohorja v Celju 1933. 119 str.

Ob času slovenskega impresionizma se je zdelo pisanje Lee Faturjeve prenapeto in premalo življenjsko. Toda bodočnost jo je opravičila, iz podobnega življenjskega čuvstva pišeta v naši dobi Magajna in Malešič. Ker ni objektivnih meril za vrednotenje v leposlovju, ker v estetiki ni teleoloških pojmov, moramo priznati modo in relativnost umetniškega dogajanja: Naj pravijo, kar hočejo, v bistvu je vse negodno tavanje v subjektivnost, kar gre preko karakteristike dela in njegove notranje smotrnosti. Čisto napačno bi bilo, kdor bi utelešenje drugega in novega življenjskega čuvstva sodil po starem, kajti pomembnosti se spreminjajo. Drugačen duh ima drugačne nujnosti tudi v oblikovanju. Etični nazor se drugače uresničuje kot čutni. To pravim, ker bi rad sebe prepričal, da Malešič morda ni na krivih potih, saj to so navsezadnje pota H. Mazzettijeve. Morda bi se tudi Malešič bolj izživil v zgodovinskih povestih iz religioznih dob, kjer elementarnejša in svetejša čuvstva dvigajo krila v višji polet. Tam bi bilo tudi primerno mesto za nečloveško usmiljenje z živim mrličem Cecilijo, kakor ga ljubi H. Mazzetti. v sedanjem času je to le sramota za zdravstvene urade. Ves patos in napeta razgibanost njegove povesti bi bolj pristojala sijajnim junakom in asketičnim postavam starih menihov kakor osebam iz kmetskega življenja. — A poglejmo si povest samo.

Zgradba je vsekako neoporečna. Zdi se, da v Malešiču podzavestno živi shema narodne pesmi, kjer se začetni tema po zapletih in ovinkih ob koncu